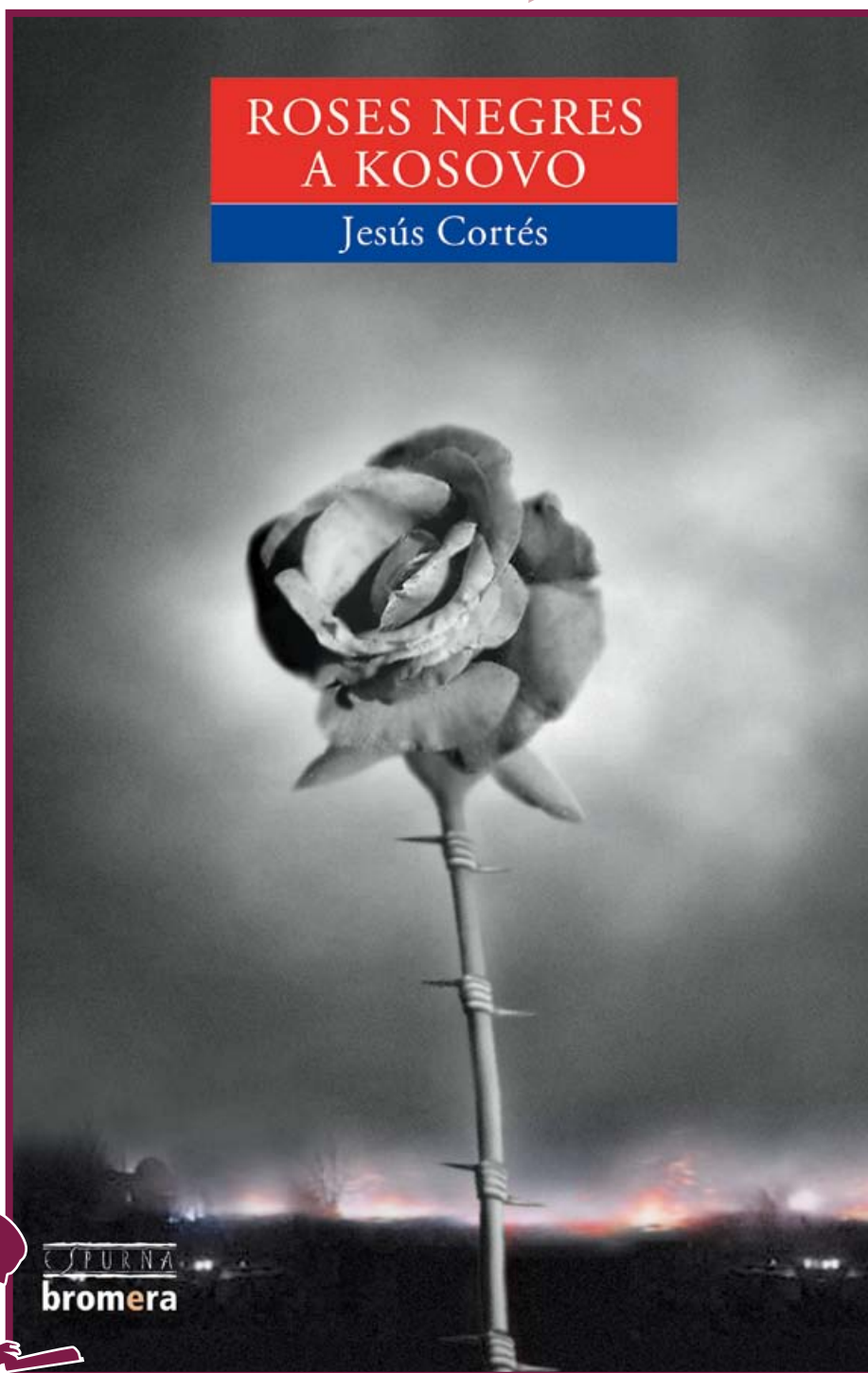


# proposta didàctica

propostes didàctiques elaborades per Xavier Mínguez

[www.bromera.com](http://www.bromera.com)  
edicions

**bromera**



*DESCRIPCIÓ*

Autora: Jesús Cortés

EDICIONS BROMERA / ALZIRA, 2009

Col·lecció: «Espurna», núm. 47

Format: 130 × 205 mm., 184 pàgines

Enquadernació en rústica. Impressió en blanc i negre

Edat: a partir dels 14 anys

Biljama Muthari, com tants albanokosovars, es veu obligada a fugir de sa casa per poder salvar la seua vida quan esclata la guerra de Kosovo. L'OTAN ha començat a bombardejar el territori serbi i l'única possibilitat de vida es troba en els països més pròxims. Al llarg del recorregut que culmina en un camp de refugiats, coneixerà, entre altres, Vuk Bukoshi, excombatent de la guerra de Bòsnia, però també la fam, la desesperació, la mort i la tortura en el seu rostre més real.

Jesús Cortés (Torrent, 1962) és un dels autors valencians més llegits en l'àmbit de la literatura infantil i juvenil. Destaca en aquesta obra la seua honestedat en el tractament d'un tema tan complex i prest a la seua presentació dramàtica i maniquea. La seua prosa no es demora en afectacions innecessàries sinó que esbossa per al seu lector una anàlisi precisa de la desraó de la guerra.



## ACTIVITATS PRÈVIES A LA LECTURA

- Com a primera aproximació al llibre es pot treballar l'horitzó d'expectatives generat pel títol, les seues possibles interpretacions i la seua interrelació amb l'argument. Podem plantejar una pluja d'idees amb preguntes del tipus: què penses que significa el títol?, quin creus que serà el tema principal del llibre?, i els secundaris?

Aquesta activitat pot reprendre's una vegada finalitzada la lectura del llibre per a comparar, bé de manera oral bé de forma escrita, l'horitzó d'expectatives inaugurat amb el títol respecte de l'argument del llibre. Així mateix pot treballar-se al voltant de l'adequació del títol a l'argument, temes i subtemes, i proposar a l'alumnat la recerca de títols alternatius o una breu argumentació (unes deu línies aproximadament) sobre la correspondència entre tots dos.

- A partir de la paraula *guerra*, també podem suscitar un debat sobre les guerres. D'acord amb els coneixements i motivació del grup, podem plantejar la definició d'aquest substantiu, les seues conseqüències, principals característiques etc., a partir d'exemples concrets.
- El llibre comença amb l'esclat de la recent guerra de Kosovo, i també apareixen referències a la guerra de Bòsnia, a través de Vuk Bukoshi, excombatent d'aquest conflicte. A pesar de la rellevància de tota guerra, i a la seua proximitat cronològica, potser gran part de l'alumnat no disposa dels coneixements suficients per a comprendre els fets històrics. Com a activitat prèvia a la lectura pot partir-se d'una pluja d'idees sobre la guerra als Balcons. D'acord amb els coneixements del grup s'oferirà una breu explicació amb l'objecte de contextualitzar la lectura.
- L'acció dibuixa un trajecte geogràfic recognoscible; no obstant això, pot ser que alguns alumnes tinguen certes dificultats per a ubicar espacialment aquests llocs. Com a tasca prèvia pot suggerir-se la localització precisa dels escenaris que apareixen en el text, com Kosovo, Bòsnia, Mitrovica, Tirana, Tetovo, Macedònia, Iugoslàvia, etc.
- En el text apareix l'OTAN, podem preguntar a l'alumnat què sap d'aquesta emblemàtica institució i la funció que ha exercit històricament, aquesta pot comparar-se amb el seu paper actual. Poden seleccionar-se fragments com:  
«L'OTAN ho està bombardejant tot. Si no ens afanyem a eixir de Kosovo, tard o d'hora en patirem les conseqüències. Tot és qüestió de temps. Al principi sempre es va amb molt de mirament, però després la cosa sempre té tendència a esbarrar. Quan comencen a haver-hi morts pertot arreu ja no cal ser tan primmirat. Deixes caure la bomba i si t'equivoques, doncs, mala sort. [...]

»—Segons mon pare, les forces de l'OTAN han vingut a ajudar-nos— digué aleshores Mirna.

»—Sí —somriugué Vuk, amb expressió irònica—. Les forces de l'OTAN han vingut a guarir el malalt. Però el malalt ha resultat que era una espina que feia massa temps que estava clavada al cor de Sèrbia. I una espina així és molt perillosa. Obri una ferida que, si no es tracta com cal, tard o d'hora s'infecta, es gangrena i ha d'acabar en operació quirúrgica. I en aquest cas l'operació quirúrgica és en mans de l'OTAN. El millor que podem fer és resar perquè a l'OTAN no se li esgote l'anestèsia... i la paciència... És clar que, si no estem en la taula d'operacions de l'OTAN ho serem a la dels serbis. En qualsevol cas, tindrem ben garantides les cicatrius.» (Pàgs. 43-44.)

## ACTIVITATS DURANT LA LECTURA

- L'esclat de la guerra funda i estructura tota la novel·la. Podem demanar a l'alumnat un treball d'investigació sobre la guerra de Kosovo. La documentació arreplegada es plasmarà en una carpeta de materials que posteriorment quedarà a disposició del grup classe. Cada grup exposarà el seu treball a la resta i s'extrauran conclusions que es concretaran en diversos murals.
- Igualment pot realitzar-se aquesta activitat centrant la investigació en la guerra de Bòsnia o en ambdós.
- Així mateix, d'acord amb la programació pot relacionar-se, per exemple, amb la Primera o amb la Segona Guerra Mundial.
- També podria efectuar-se una reconstrucció a partir de la memòria històrica, és a dir, la consulta a familiars que hagen viscut el dit període. Sempre d'acord amb la programació seguida podria centrar-se per exemple, en la Guerra Civil Espanyola.
- En funció de la motivació del grup podrien rastrejar-se obres literàries o filmiques en què apareguen reflectides les guerres o en les quals aquestes siguen el principal focus d'atenció.
- Una altra tasca interessant serà la documentació sobre les ONG, principals organitzacions no governamentals del país, labor exercida, formes de col·laborar amb elles, etc.
- L'activitat podria complementar-se amb la invitació a algun representant, per a organitzar una taula redona en què l'alumnat poguera intervindre amb llibertat.

- Finalment, podria redactar-se una carta per a les ONG pròximes en què s'oferira l'ajuda del grup per a la realització d'una campanya, per exemple, d'arreglada de roba, material sanitari, aliments, etc.
- També podem sol·licitar de l'alumnat la confecció d'una entrevista per als voluntaris i treballadors de les ONG. Posteriorment, haurien de contactar amb l'ONG en qüestió per a portar-la a terme.
- Directament relacionada amb l'anterior, pot estendre's l'activitat o bé plantejar-se de manera independent la recerca d'informació sobre les conseqüències de les guerres i concretament, en la figura dels refugiats i les seues condicions de vida. El llibre és prou eloqüent:
 

«Les ONG adverteixen que l'apilament i les nul·les condicions higièniques estan elevat el risc d'epidèmies entre els refugiats.

»D'altra banda, les altes temperatures que han començat a afectar els Balcans de manera inesperada poden suposar un alt risc sanitari per a la vida d'aquestes gents, segons diuen les organitzacions humanitàries.» (Pàg. 153.)
- Pot contactar-se amb les ONG o diverses associacions ocupades de l'atenció a aquestes persones per a confeccionar un treball de camp que posteriorment s'exposarà a l'aula. Les conclusions es reflectiran en un mural en què s'incloguen les diverses fonts consultades.
- La tortura ocupa alguns dels fragments més durs del text. Si bé pot semblar un fet aïllat o descontextualitzat, cal recordar la seua constant presència en règims totalitaris. Com a mostra paradigmàtica trobem Amèrica Llatina. Amb la finalitat d'aproximar l'alumnat a aquesta realitat pot realitzar-se una labor d'investigació sobre els diferents règims dictatorials, entre els quals pot seleccionar-se la dictadura argentina, xilena, o les atrocitats comeses durant el nazisme o el feixisme italià.
- La frontera que separa una víctima d'un botxí no sempre és tan nítida com pareix. En aquest sentit ens pareix més que il·lustrativa i forçosa la referència a *La mort i la donzella*, bé el text d'Ariel Dorfman bé la seua adaptació cinematogràfica.
- Al text apareix una dura crítica a la cobertura mediàtica que efectua Occident de tot conflicte lligat al Sud. Pot seleccionar-se per a la seua lectura el capítol 10, en el qual la ironia ofereix el distanciament necessari per a la crítica. No obstant això, potser no tot l'alumnat és capaç de percebre les acusacions plantejades en aquest fragment, per la qual cosa es comentarà amb deteniment.

- A continuació, amb l'objecte de verificar la veracitat de la crítica abocada no sols en aquest capítol sinó al llarg del llibre, respecte a la manera d'informar d'Occident sobre els Balcans, es proposarà a l'alumnat l'arreglada de tota notícia relacionada amb aquest tema al llarg d'una setmana. El material arreglat s'abocarà en el model de fitxa prevista pel professor per a aquest propòsit, i aquestes, en la carpeta de materials que tot el grup podrà consultar.
- Després de l'anàlisi del material, s'extrauran conclusions que, previsiblement, versaran sobre la impossibilitat de seguiment de notícies relacionades amb els Balcans, l'absència de notícies que no estiguen relacionades amb conflictes bèl·lics i catàstrofes o la presentació de la informació de manera pràcticament descontextualitzada, sempre d'acord amb les mateixes imatges i de la manera més dramàtica possible.
- Una altra qüestió que es desprén de les paraules de Vuk és la divisió del món actual en dos blocs: Orient i Occident. El següent fragment és molt il·lustratiu:
 

«—Occident —va aclarir ell—. Molts ni sabien que existíem, fins a la guerra de Bòsnia. I alguns, de segur, fins i tot deuen pensar que ací tot ha començat ara mateix, amb els atacs de l'OTAN. Però la nostra guerra comença ja fa molt. Les revenges i contrarevenges de serbis i albanesos vénen de lluny.» (Pàgs. 144-145.)
- Al llarg de la novel·la, l'autor va disseminant pensaments que no sols serveixen per a reforçar l'argument en un moment concret, sinó que condensen una reflexió i resulten valuosos com a ensenyament. Aquesta activitat persegueix que l'alumnat siga capaç de descobrir aquests pensaments, per la qual cosa es treballarà en grup reduït per a la seua detecció.
 

Una vegada localitzades les frases o, fins i tot, els fragments més expressius de la novel·la, es raonarà i debatrà sobre el sentit d'aquestes.

«Tot és qüestió de temps. Al principi sempre es va amb molt de mirament, però després la cosa té tendència a esbarrar. Quan comencen a haver-hi morts per tot arreu ja no cal ser tan primmirat. Deixes caure la bomba i si t'equivoques, doncs, mala sort. Per als que llancen les bombes des dels avions, una guerra es redueix a la imatge d'una pantalla. Els problemes de consciència no poden fer res contra les ordres expressives. Senzillament, et bombardegen i mentre encara et preguntes si ets viu, qui t'ha deixat caure el pinyol ja es troba esmorzant a la seua base. El compliment del deure és així: mentre tu excaves una fossa o et busques les cames, un altre esmorza.» (Pàg. 43-4.)

«—Als serbis no els agrada gens que els deixen caure al cap Tomahawks nous de trinca. Tenen mal perdre; i ho paguem nosaltres. De manera que si a algun capitost li fan la ratlla dels cabells amb un míssil teledirigit, pots estar ben segura que mentre es cus el trau estarà escopint ordres de revenja. Moltes de les ordres d'eliminar columnes com aquesta són una conseqüència d'això. [...]

»—I ho pot sonar molt més. Alguns ni tan sols necessiten que els canvien el pentinat. Pel fet de no trobar la pinta de campanya, agafen una enrabiada i són capaços d'ordenar que arrasen mitja dotzena de pobles... Ací cadascú fa la guerra com més li agrada.

»Malgrat la ironia que amagaven les paraules de Vuk, s'advertia en elles el to de desengany de qui, molt en el fons, sabia que el concepte abstracte d'una guerra tenia poc a veure amb les vertaderes bombes de rellotgeria —bombes de carn i ossos—, que bellugaven els seus fills. Politicastres, mercenaris, bèsties farcides de galons, patriotes desfasats, zeros absoluts que es veien com a déus quan vestien un uniforme i agafaven una arma... No debades no ser ningú podia tindre com a resultat una autèntica matança, quan l'única manera de sentir-te viu era veure't envoltat de morts.» (Pàgs. 60-61.)

«Les morts per desnutrició o per inanició eren una conseqüència més dels èxodes. Ho sabien ells i ho sabia l'enemic. La guerra es feia des de molts fronts. Tots sabien a què jugaven.» (Pàg. 84.)

«—Per descomptat, el destí final de tot deportat era un país diferent del seu i, dins d'aquest nou país, potser, un campament de refugiats. Això en teoria. En la pràctica tot podia ser molt diferent.» (Pàg. 86.)

«Ningú no va dir res. Qualsevol opció és justificable quan es tracta de salvar els teus fills d'un perill incert.» (pàg. 87.)

«—És una estupidesa —va aclarir Vuk— agafar una arma per a defensar allò que és teu, o creus que és teu. Ho pots fer, com ho vaig fer jo, però quan la guerra esclata de veritat t'adones de l'equivocació que has comés. Amb guerra o sense, la solució final sempre es troba en un despatx, escrita en un paper, firmada pels quatre polítics que ho van provocar tot. Amb guerra o sense, al final ells signen els seus acords i no compten amb tu per a res. Viu o mort, no comptes. Mai no et conviden a la signatura de pau. Jo els vaig fer el joc a Bòsnia i em vaig equivocar. Ara tot s'ha repetit de nou, ací, però encara que m'haguera crescut un altre braç, no hauria bellugat ni un dit contra l'ofensiva sèrbia... Perds un braç i ningú no t'ho agraeix; perds la vida i l'única atenció que reps és la d'aquell que t'escorcolla les butxaques. I això no, gràcies.» (Pàgs. 142-143.)

«—Conformant a saber que tu i els teus pares sou vius, i que Arif i Mirna aconseguiren pujar en aquell tren que se'ls va endur a Macedònia. Conformant amb això. No és un desenllaç massa satisfactori, però, de moment, és el que hi ha.

»Al cap i a la fi, va pensar Vuk, un desenllaç satisfactori no era tan important. Un desenllaç satisfactori, el retrobament desitjat, en l'actual situació no seria més que un ínfim raig de sol obrint-se pas entre els núvols de la tempesta, entre els núvols de la guerra, entre les tenebres d'una vida sense futur, sense terra i sense res. Com a molt, t'ajudaria a seguir vivint quan les bombes callaren definitivament, quan deixares de ser notícia de primera plana i, a excepció de quatre gats, el món acabarà oblidant-se de tu. Com a màxim, seria tot això, però no molt més.» (Pàgs.178-179.)

## ACTIVITATS POSTERIORS A LA LECTURA

- Podria començar-se amb el relat de l'argument actuant per relleus, sempre cuidant que no hi haja solapaments durant les intervencions i que tots els torns de paraula siguin respectats. Segons va narrant-se o una vegada acabat el resum argumental, pot preguntar-se si falta algun aspecte important per a la comprensió de la història o si algun episodi ha sigut tergiversat. Es concreta l'argument i es corregeixen les possibles deficiències.
- De manera complementària o independent, ja que el text és per moments bastant cru, poden comentar-se aquells fragments que els han paregut més durs.
- Potser l'ordenació cronològica de les accions ha suposat algun problema per a la comprensió del text. Arran de l'activitat anterior o independentment d'aquesta, pot treballar-se l'ordenació dels esdeveniments a partir de fragments concrets de l'obra.
- Se seleccionaran escenes representatives del llibre i es repartiran en forma de carta en grup reduït. Els alumnes i les alumnes han de decidir si els esdeveniments de la seua carta succeeixen abans o després que els dels seus companys, i procediran a la seua ordenació. Una vegada ubicats tots els paràgrafs en l'ordre que es considere correcte, s'exposarà al grup classe per al seu comentari i possible esmena d'errors.
- Finalment, es refà la lectura del llibre a partir de tots els fragments repartits entre els grups.
- El llibre està estructurat en capítols ordenats numèricament. Com a estratègia per a treballar l'atenció, la memòria i la lectura en profunditat, els alumnes i les alumnes explicaran què ocorre en un determinat capítol a partir del títol inventat pel docent per a aquest fragment.
- Una vegada hi ha una comprensió raonable del relat, podem requerir a l'alumnat una resolució diferent de la història, bé en grup reduït o de manera individual. Posteriorment es llegiran els nous finals i es premiarà el més votat amb una distinció literària.
- El text ofereix una rica galeria de personatges els noms dels quals poden resultar difícils per al seu posterior record. Pot confeccionar-se una llista amb tots els personatges apareguts en el text. A continuació se n'efectuarà una breu caracterització i s'explicarà la seua adscripció al grup dels protagonistes o dels personatges secundaris.



- Amb l'objectiu de treballar la comprensió de les actituds dels personatges i les seues motivacions més profundes, a més del seguiment de la història i la formació de l'educació crítica del lector, pot proposar-se als grups la selecció de fragments representatius de cada personatge, protagonista o secundari.
- A continuació, es llegiran a la resta dels grups que hauran d'endevinar quin personatge està parlant, a qui s'està dirigint i per a què. L'activitat pot esbossar-se com un concurs perquè resulte més atractiva, d'aquesta manera la motivació per a la recerca de preguntes per a altres grups s'incrementarà i també el desig de contestar correctament. D'acord amb la profunditat de la lectura realitzada, pot proposar-se en una segona ronda, la continuació del fragment, la ubicació en la novel·la o l'explicació de l'episodi anterior.
- Una altra opció per a treballar la formació de la consciència crítica del lector i, al mateix temps, enriquir la pròpia lectura amb les aportacions dels companys i companyes, seria que cadascú explique la idea que més li ha agradat a partir dels sentiments dels personatges.
- L'activitat pot realitzar-se amb els records del grup sobre el llibre llegit, o bé el professor pot preparar fulls amb aquells passatges del text en què s'expressen els sentiments d'algun dels personatges.
- Pot proposar-se una competició basada en preguntes i respostes sobre el llibre. En aquest particular Trivial Pursuit centrat en la lectura d'aula, el nivell de dificultat estarà determinat per la profunditat amb què cada grup reduït haja llegit el llibre.
- En el text apareixen diverses notes de l'agència internacional EFE, per exemple les reflectides en les pàgines 153-154. Amb la finalitat de treballar, entre altres objectius, la creativitat, els gèneres textuais o les diferències entre els gèneres periodístics, podem sol·licitar de l'alumnat la conversió d'un d'aquests fragments en una notícia o en una crònica, i fins i tot en un breu reportatge.
- Podem demanar a l'alumnat d'escriure una carta dirigida a Biljama Mtuthari assumint la identitat de Vuk Bukoshi o a l'inrevés.
- També podem sol·licitar de l'alumnat la valoració crítica de l'obra, no sols des del punt de vista formal o temàtic sinó, sobretot, des de la impressió o vivència que els ha deixat.
- Podem demanar la redacció d'un text breu en què plasmen les seues opinions sobre la guerra.

## QÜESTIONARI FINAL

1. Explica la relació del títol amb l'argument del llibre. Et pareix adequat? Quin títol hauries triat tu? Per què?
2. Des del teu punt de vista, qui són els protagonistes de la història? I els secundaris? Per què? Descriu-los breument.
3. Amb quin personatge t'has sentit més identificat? I amb quin personatge t'has sentit menys identificat? Indica les seues característiques i explica el motiu de la teua identificació.
4. Com està narrada la història? Per què creus que l'autor ha optat per aquest tipus de narrador? Què pot aportar al llibre?
5. Com resumiries el relat?
6. Què t'ha paregut el final de la història? L'hauries acabada d'una altra forma? Escribeu la teua pròpia resolució del conflicte.
7. T'ha agradat el llibre? Per què? Imagina que has de donar-li la teua opinió a un amic que dubte entre llegir-se'l o no; explica-li raonadament què és el que més t'ha cridat l'atenció i el que més t'ha desagradat. Finalment, has de decidir entre recomanar-li'l o no, argumentant les raons d'aquesta decisió.

Propostes didàctiques referides al llibre  
*Roses negres a Kosovo* (ISBN: 978-84-7660-571-4)

© Edicions Bromera, SL  
Apartat de correus 147 - 46600 Alzira  
[www.bromera.com](http://www.bromera.com)

© Jesús Cortés, 2009

La guerra ha esclatat a Kosovo. Les bombes de l'OTAN castiguen el règim serbi i, sota amenaça de mort, la població albanokosovar es veu obligada a fugir en massa cap als països veïns. Milers d'exiliats entrecreuaran les seues vides en les *caravanes de la mort*. Deportats com ara Vuk Bukoshi, un excombatent de la guerra de Bòsnia, i Biljama Muthari, una filla de grangers, s'hauran d'enfrontar a l'èxode amb les úniques armes del desengany i de l'esperança.

*Roses negres a Kosovo* és una història colpidora que ens aboca al cor mateix de la tragèdia dels refugiats, un drama inherent a la barbàrie en què s'han convertit les guerres modernes.

Jesús Cortés (Torrent, 1962) ha escrit diverses novel·les infantils i juvenils, entre les quals destaquen *No em pots dir adéu*, Premi Bancaixa de Narrativa Juvenil i *L'ull de la mòmia*, Premi de Narrativa Infantil Vicent Silvestre.

ESPURNA  
bromera

978-84-7660-571-4  
  
9 788476 605714

[www.bromera.com](http://www.bromera.com)  
edicions

**bromera**

